

Een uitsluitende Blauwe glazenmaker (*Aeshna cyanea*) eind oktober in Nederland

René Manger & Hero Moorlag

rene@mangereco.nl

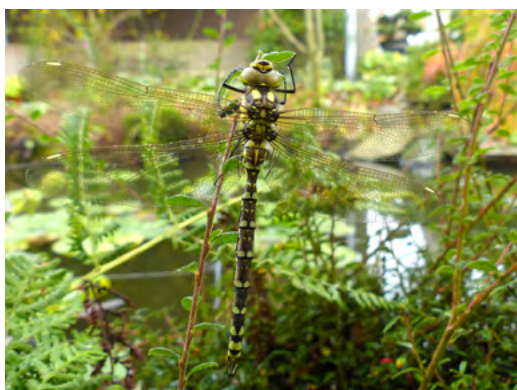
hamoorlag@hetnet.nl

Op 24 oktober wilde een groepje enthousiaste IVN-ers naar paddenstoelen gaan zoeken. Een van de deelnemers zei dat die ochtend in zijn tuin een grote libel was uitgeslopen (figuur 1). Hiermee was direct de interesse gewekt en besloot de groep eerst te gaan kijken. De libel hing nog steeds aan de rand van de vijver waar hij die morgen was uitgeslopen. Het was een nog niet volledig uitgekleurd mannetje van de Blauwe glazenmaker (*Aeshna cyanea*). Twee dagen later hing het mannetje nog op dezelfde plek. Het dier begon toen met de vleugels te trillen en is daarna weggevlogen. In de beschutte tuin, met een oppervlakte van ongeveer 50 m², werd op een lage Dwergmispelstruik (*Cotoneaster* sp.) het larvenhuidje gevonden (figuur 2). In de tuin bevinden zich twee vijvers die met elkaar in verbinding staan. De grote vijver is drie bij vijf meter groot en heeft in het midden een diepte van 80 tot 100 cm, de kleine vijver heeft

een oppervlakte van enkele vierkante meters en is ondiep (figuur 3). In de vijvers groeien onder andere Roze waterlelie (*Nymphaea* sp.), Gedoordd hoornblad (*Ceratophyllum demersum*), Waterpest (*Elodea densa*) en Glanzend fonteinkruid (*Potamogeton lucens*). De bodem is modderig met veel bladafval. Ieder jaar wordt er door de bewoner een viertal uitgeslopen Blauwe glazenmakers in de tuin waargenomen. In 2017 waren het zes verse imago's. Na het uitsluipen, vliegen de Blauwe glazenmakers meestal eerst naar de muur van de carport waar ze zich opwarmen. Ook Lantaarntjes (*Ischnura elegans*) planten zich in deze tuin elk jaar voort.

Waarom zo laat?

Een Blauwe glazenmaker heeft meestal twee jaar nodig om zich te ontwikkelen van ei tot imago en in gunstige jaren en warme regio's slechts een jaar (Blois 1983). In warme

Figuur 1. Jong mannetje Blauwe glazenmaker (*Aeshna cyanea*) op 24-10-2017 in Hoogeveen.

Figure 1. Young male *Aeshna cyanea* on 24-10-2017 in Hoogeveen. Photo: Hero Moorlag.

Figuur 2. Het larvenhuidje van het mannetje Blauwe glazenmaker (*Aeshna cyanea*) op Dwergmispel (*Cotoneaster* sp.), 26-10-2017 in Hoogeveen.

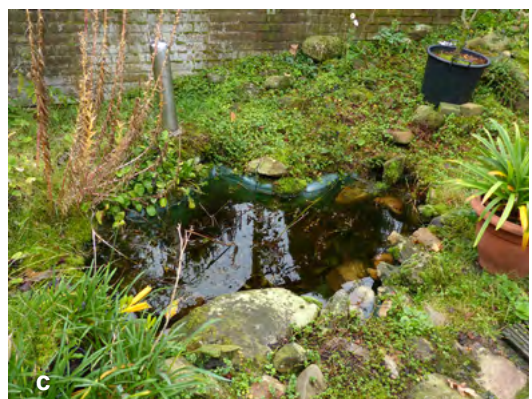
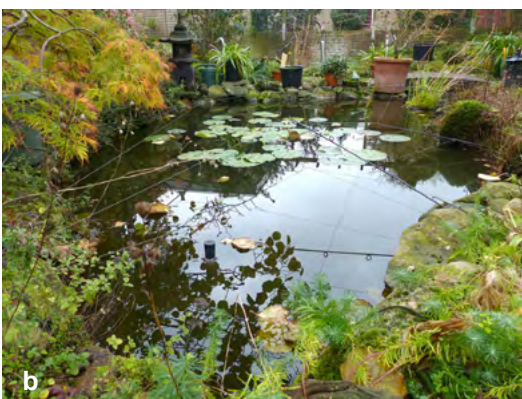
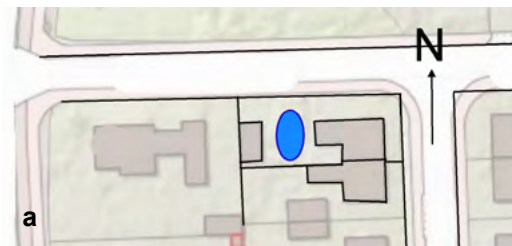
Figure 2. The exuviae of the male *Aeshna cyanea* on *Cotoneaster* sp., 26-10-2017 in Hoogeveen. Photo: Hero Moorlag.

voorjaren kruipen de prolarven ongeveer eind maart uit de eitjes maar meestal is dit pas eind april tot half mei. Omdat de ei-afzet meestal buiten het water plaatsvindt, hangt de ontwikkelingstijd van de jonge larven sterk af van de terrestrische temperaturomstandigheden van de ei-afzetplaats (De Knijf & Tailly 2004). Eitjes die bijvoorbeeld in mos zijn afgezet, komen eerder tot ontwikkeling. Vermoedelijk is dit een aanpassing van de soort aan koelere milieus. De expositie, kleur en type substraat en de hoeveelheid zoninstraling kunnen voor het verschil van de ontwikkelingstijden van eieren in hetzelfde habitat zorgen (Sternberg et al. 2000). Na het afzetten van de eitjes in de zomer, brengen ze de eerste winter in diapauze in het eistadium door. In de tweede winter gebeurt dit als larve. De larve groeit meestal op in beschaduwde poelen of tuinvijvers met veel modder en bladafval. Bij een tweejarige ontwikkeling brengen de larven de winter in diapauze door in het achtste of negende stadium (Robert 1959). In totaal heeft de Blauwe glazenmaker ongeveer twaalf larvale

stadia nodig om tot een imago uit te groeien. Het uitsluipen van de imago's gebeurt meestal in de maanden juli en augustus, maar kan al vanaf mei worden waargenomen. In ondiepe wateren en tijdens warme zomers kan een larve echter al voor de tweede winter volgroeid zijn en nog diezelfde zomer uitsluipen (Sternberg et al. 2000, Kalkman & Kitanova 2015). De larvale ontwikkeling kan zich in drie maanden voltrekken (Robert 1959). De vliegtijd van de Blauwe glazenmaker is in Nederland vanaf juni tot en met oktober met een piek in de maand augustus (figuur 4). Dit laat uitsluipen van een mannetje Blauwe glazenmaker eind oktober verhoogt de kans dat de soort nog vrij laat op het jaar vliegend kan worden waargenomen. De meest late waarneming van een imago Blauwe glazenmaker in Nederland dateert van 1 december 2012 (www.waarneming.nl) en in België van 19 november 2017 (www.waarnemingen.be).

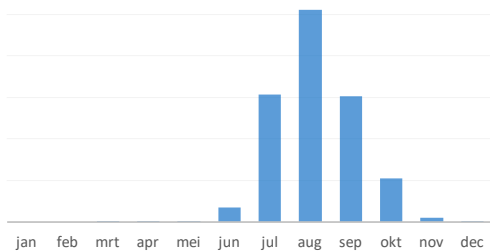
Eenjarige ontwikkeling

De Blauwe glazenmaker die op 24 oktober is uitgeslopen, heeft naar alle waarschijnlijkheid een eenjarige larvale ontwikkeling doorgemaakt. Het jaar 2017 was in Nederland het op drie na warmste jaar sinds het bijhouden van de meteorologische gegevens. Half oktober was het in Hoogeveen warm met een luchttemperatuur tot 22 graden Celsius. Dit zal vermoedelijk mede een positief effect gehad hebben op

Figuur 3. a: De ligging van de tuin en de vijver in Hoogeveen; b: de grote vijver en c: de kleine vijver; 26-10-2017, Hoogeveen.

Figure 3. a: The location of the garden and the pond in Hoogeveen; b: the large pond and c: the small pond; 26-10-2017, Hoogeveen. Photos: Hero Moorlag.

Figuur 4. Vliegtijd van de Blauwe glazenmaker (*Aeshna cyanea*) in Nederland in de periode 2005-2017.

Figure 4. Flight diagram of the Blue Hawker (*Aeshna cyanea*) in the Netherlands in the period 2005-2017 (www.waarneming.nl).

het versneld uitsluipen van de larve. Verder bevatten de oeverranden van de vijvers diverse stenen die met mos begroeid zijn (figuur 3). Het is mogelijk dat in 2016 eitjes in het mos zijn afgezet, waardoor ze zich sneller hebben kunnen ontwikkelen (De Knijf & Tailly 2004). De combinatie van twee vrij ondiepe tuinvijvers met een relatief hoge watertemperatuur in een

beschutte stadstuin en een van de warmste najaren, heeft ervoor gezorgd dat het mannetje Blauwe glazenmaker hoogstwaarschijnlijk in een jaar is uitgeslopen.

Literatuur

- Blois C. 1983. Partage des ressources entre les larves de trois Anisoptères. Cas particulières: étude expérimentale du choix alimentaire chez *Anax impertor*. Thèse 3^è Cycle, Université de Rennes 1.
- De Knijf G. & M. Tailly 2004. Ei-afleg bij de Blauwe glazenmaker (*Aeshna cyanea*): enkele merkwaardige observaties. *Gomphus* 20: 21-26.
- Kalkman V.J. & D. Kitanova 2015. *Aeshna cyanea* (Müller, 1764). In: Boudot J.-P. & V.J. Kalkman (eds), Atlas of the European dragonflies and damselflies. KNNV publishing, the Netherlands.
- Robert P.-A. 1959. Die Libellen (Odonaten). Bern (Kümmery & Frey).
- Sternberg K. & R. Buchwald 2000. Die Libellen Baden-Württembergs. Bd 2. Grosslibellen (Anisoptera). Verlag Eugen Ulmer GmbH & Co.

Samenvatting

Op 24 oktober 2017 sloop een mannetje Blauwe glazenmaker (*Aeshna cyanea*) uit bij een tuinvijver in Hoogeveen om twee dagen later weg te vliegen. Dit is vooralsnog de meest late waarneming van een uitsluitende Blauwe glazenmaker in Nederland. De uitsluitplek was bij een vrij ondiepe tuinvijver in een beschutte stadstuin. Het jaar 2017 was in Nederland één van de warmste jaren sinds de meteorologische gegevens worden bijgehouden. Het vermoeden is dat het dier hierdoor een eenjarige larvale ontwikkeling heeft kunnen doorlopen en zo laat in het seizoen heeft kunnen uitsluipen.

Summary

Manger R. & H. A. Moorlag 2017. An emerging Blue hawker (*Aeshna cyanea*) at the end of October in the Netherlands. *Brachytron* 19(2): 114-116.

On the 24th of October 2017, a male Blue Hawker (*Aeshna cyanea*) emerged at a garden pond in Hoogeveen and flew away two days later. For the time being, this is the latest observation of an emerged Blue Hawker in the Netherlands. The place of emergence was near a rather shallow garden pond in a sheltered garden. The year 2017 was one of the warmest years in the Netherlands since meteorological data were first recorded. It is suspected that the dragonfly had a one-year larval development, and therefore could emerge so late in the season.

Keywords: Odonata, *Aeshna cyanea*, emergence, October, garden pond, the Netherlands